

Олег Лазарєв,
викладач кафедри української та іноземних мов
Уманського національного університету садівництва

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Оцінка рівня сформованості професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця аграрного профілю через комплекс критеріїв і показників потребує серйозного наукового обґрунтування не тільки в теоретичному, а й у практичному плані. Дослідження проблеми формування професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу має передбачати розробку чіткої системи вимірювання рівня її сформованості.

Ключові слова: професійна комунікативна компетентність; компетентнісний підхід; майбутній фахівець аграрного профілю; критерії, показники, рівні сформованості.

Оценка уровня сформированности профессиональной коммуникативной компетентности будущего специалиста аграрного профиля через комплекс критериев и показателей требует серьезного научного обоснования не только в теоретическом, но и в практическом плане. Исследование проблемы формирования профессиональной коммуникативной компетентности будущих специалистов аграрного профиля на основе компетентностного подхода предвидит разработку четкой системы измерения уровня ее сформированности.

Ключевые слова: профессиональная коммуникативная компетентность; компетентностный подход; будущий специалист аграрного профиля; критерии, показатели, уровни сформированности.

The estimation of the level of formation the professional communicative competence of future agrarian experts through the complex of criteria and indicators needs serious scientific justification not only in theory but also in practical terms. Investigating the formation of professional communicative competence of future agricultural experts on the basis of competence-based approach should include the development of accurate measurement of its formation.

Key words: professional communicative competence; competence-based approach; future agrarian expert; criteria, indicators, levels of its formation.

Згідно нашого дослідження вважаємо доцільним оцінювати рівень сформованості професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця через комплекс критеріїв і показників, для визначення яких потрібне серйозне наукове обґрунтування не тільки в теоретичному, а й у практичному плані. Добираючи критерії професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю, ми виходили з того, що: по-перше, процес формування досліджуваної компетентності здійснюється у взаємозв'язку, цілісності і взаємовпливі особистості майбутнього фахівця, навчальної діяльності, сформованих педагогічних умов, життєвих подій і ситуацій професійної комунікації; по-друге, необхідно зважати на сутнісну характеристику і прогностичну модель системи професійної комунікативної компетентності; по-третє, слід урахувати роль і місце зазначеної компетентності в структурі професійної діяльності, і по-четверте, аналіз критеріїв повинен виявляти ступінь розвитку того чи іншого компонента професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю.

Тематику компетентнісного підходу в професійній освіті досліджували вітчизняні вчені Н. М. Бібик, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, Н. С. Побірченко та ін. Досліджуючи проблематику професійної підготовки майбутніх фахівців Л. П. Кістанова встановила, що в систематизованому вигляді висвітлюють певну сферу професійної діяльності; з іншого боку, дають змогу подати мову як систему, що функціонує у сфері професійно-орієнтованої комунікації [9].

Слід урахувати якість знань, яка, як справедливо переконує С. У. Гончаренко [6, с. 373], передбачає співвідношення видів знань (закони, теорії, прикладні, методологічні, оцінювальні знання) з елементами змісту освіти й тим самим з рівнями їх засвоєння. А «весь процес навчання можна уявити як сходження від знань-ознайомлень до знань-трансформації» [2, с. 47]; або «від рівня впізнавання до творчого рівня» [5, с. 111]. Дослідник І. Я. Лернер [11, с. 9] слушно наголошує на тому, що для педагогіки знання на першому рівні засвоєння можна визначити як свідомо сприйняту й зафіксовану інформацію про ті чи інші об'єкти дійсності.

У педагогічній практиці різні характеристики якості знань (гнучкість, глибина, оперативність, систематичність, міцність тощо), звичайно вимірюють за допомогою тестів, використовуючи коефіцієнт засвоєння, коефіцієнт усвідомленості за В. П. Беспальком [1, с. 5] та коефіцієнт автоматизації. Дослідження критеріїв широко висвітлено в роботах зарубіжних та вітчизняних вчених. Детальне вивчення цієї проблеми проведене Р. Гарднером і У. Ламбертом, які виокремили інструментальну та інтегративну складові мотиваційного критерію [13]. Дослідник також зазначає: «Крім відбору показників, необхідне встановлення певної залежності між фактичними значеннями показників і

базовими, або еталонними, значеннями» [12, с. 66]. Вчені, які вивчали обізнаність майбутніх фахівців з фаховою лексикою та учнів з навчально-термінологічною лексикою, найчастіше використовували такі рівні: низький, середній, достатній, високий [4, с. 15]; незадовільний, низький, задовільний, достатній, вище достатнього [10, с. 18]; низький, середній, вище середнього та високий [8, с. 25].

Метою статті є теоретичне обґрунтування комплексу критеріїв, показників та рівнів сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю.

Враховуючи аналіз досліджень та досвід педагогічної діяльності, ми визначили такі критерії професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю: а) мотиваційний; б) пізнавальний; в) прагматичний.

Зазначені нами критерії співвідносяться відповідно з компонентами: мотиваційний – з особистісним, пізнавальний – з когнітивним, а діяльнісний – з прагматичним.

Слід зазначити, що послідовність розміщення критеріїв не має принципового значення, оскільки процес формування професійної комунікативної компетентності на засадах компетентнісного підходу є замкненим циклом без чітко вираженого початку і кінця, тому застосування відповідних педагогічних методів узгоджується з кінцевими або проміжними його результатами. На цій основі процес формування професійної комунікативної компетентності на засадах компетентнісного підходу має постійно коригуватися з урахуванням інформації про його окремі компоненти. Запропоновані критерії відповідають такому випадку багатокритеріального підходу, коли процес оцінюється поетапно, в динаміці, і на кожному етапі вводиться самостійний критерій або його показник. До кожного критерію добиралися такі показники, які можна було б легко і швидко зареєструвати. Реєстрація виявлених показників у процесі дослідження вимагала організації спеціальних заходів для спостереження за їх змінами та уточнення змісту окремих показників.

Зупинимося на характеристиці кожного з критеріїв та показників. Пізнавальний критерій характеризує, передусім, володіння майбутніми фахівцями аграрного профілю професійними назвами як складовою професійної комунікативної компетентності. Ця ознака сформованості ПКК може вимірюватися такими показниками, як: обсяг, якість та дієвість знань з професійної комунікативної діяльності.

Реєструючи обсяг знань, варто враховувати: як майбутній фахівець формулює визначення професійних понять, розкриває їх зміст, знаходить ієрархічні та інші залежності між ними; якою кількістю професійних назв він оперує, що репрезентативно відображають навчальний матеріал відповідно до освітнього стандарту.

Природно, що для здійснення будь-якої діяльності людина має бути

вмотивованою до неї, відчувати потребу діяти. Тому визначення пізнавального критерію ПКК є необхідним, але недостатнім для оцінювання професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу. Інструментальна передбачає бажання оволодіти словами для певних практичних цілей (щоб знайти високооплачувану роботу, читати відповідну літературу, скласти іспити, пройти співбесіду або отримати підвищення). Ця категорія також включає і негативні фактори, такі, як страх перед невдачею, комплекси, тощо. В той час як інтегративна група детермінується такими компонентами та факторами, які дають змогу брати активну участь у професійній комунікації.

Хоча в науковій літературі існують різні підходи до складного та багатокомпонентного мотиваційного процесу, в результаті теоретично-експериментального пошуку виділені такі показники мотиваційного критерію професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю: а) наявність пізнавально-комунікативних потреб; б) пізнавального інтересу до професійних комунікативних елементів; в) наявність внутрішніх мотивів засвоєння професійних назв і фахових понять; г) бажання підвищити культурний та інтелектуальний рівень.

Розглянуті вище критерії та їх показники набувають стійкості за наявності позитивного ставлення й готовності до професійної діяльності. Зазначається, що критерії мають враховувати: чому і в ім'я чого діє суб'єкт; що він чинить; як, якими засобами він користується і за яких умов [3, с. 176]. Тому третім критерієм сформованості ПКК майбутніх фахівців аграрного профілю є прагматичний. До показників прагматичного критерію професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю слід віднести: а) застосування умінь, навичок та здатностей до практичної діяльності, спрямованої на виконання професійно-комунікативних завдань; б) участь в професійних об'єднаннях, гуртках, товариствах; в) творчу активність, зокрема комунікативно-мовленнєву, яка зумовлює ініціативність у професійному мовленні, емоційність.

Такий показник, як творча активність майбутнього фахівця потребує уточнення тому, що в психології розглядається як складова частина більш глобального явища – креативності.

Показник дієвості характеризується сформованістю практичних умінь: використовувати професійні назви в усному і писемному мовленні; працювати зі спеціальними словниками та визначати наукові професійно-термінологічні слова; виділяти з тексту фахові поняття і пояснювати, з якої вони наукової галузі.

Отже, критерії і показники сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу ми демонструємо в таблиці.

Критерії та показники сформованості ПКК майбутніх фахівців аграрного профілю

Критерії	Показники
Мотиваційний	Наявність пізнавального інтересу до професійних назв та фахових понять; наявність пізнавально-комунікативних потреб; наявність зовнішніх та внутрішніх мотивів засвоєння професійних комунікативних елементів; бажання підвищити культурний та інтелектуальний рівень.
Пізнавальний	Обсяг знань професійних комунікативних елементів; якість знань професійних назв і фахових понять; розуміння сутності та особливостей професійних назв та фахових понять; здатність до синтезу, аналізу, узагальнення та структурування професійних назв та фахових понять.
Прагматичний	Дієвість знань професійних комунікативних елементів, сформованість практичних вмінь вживання професійних назв та фахових понять в усному і писемному мовленні; практична діяльність, спрямована на виконання професійно-комунікативних завдань; виявлення комунікативно-мовленнєвої творчої активності; участь в об'єднаннях, гуртках, товариствах професійного комунікативного спрямування.

Зважаючи на особливості аграрної освіти, пов'язаної з наявністю розбіжностей у навчальному процесі підготовки фахівців різних напрямів підготовки, або як їх ще називають – фахові спрямування, агробіологічні: агрономія, плодоовочівництво і виноградарство, селекція і генетика сільськогосподарських культур, технології закритого ґрунту, захист рослин, екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування, лісове і садово-паркове господарство; технічні: технологія зберігання, консервування та переробки плодів і овочів, технологія зберігання та переробки зерна, процеси, машини та обладнання агропромислового виробництва; економічні та інші (на прикладі УНУС (Уманський національний університет садівництва)), зазначені показники потребують специфічної деталізації залежно від факультету та спеціалізації. Зокрема, на факультеті агрономії формування досліджуваної компетентності у майбутніх фахівців ускладнюється розпорошеністю професійних знань за низкою як природничо-гуманітарних, так і фахових та спеціальних дисциплін. Крім того, для успішного формування фахового понятійного апарату майбутні фахівці, які навчаються на цьому факультеті, мають засвоїти професійні комунікативні елементи латинського та давньогрецького походження. Тому, крім вмінь працювати зі спеціальними словниками та виділяти з тексту слова і пояснювати, з якої вони наукової галузі, додатковими, специфічними саме для майбутніх агрономів є вміння: з'ясувати етимологію слова; встановити латинський чи

грецький етимон назви; поділити слово на структурні частини, і, звичайно, запам'ятати його, що й визначатиме послідовність процесу формування професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю.

У нашому дослідженні ми розглядаємо «рівень» як шкалу вимірювання, ступінь якості або здатності суб'єкта, то в такому разі «рівень» має визначатися набором об'єктивних факторів – критеріїв та показників, які дають змогу комплексно оцінити певне педагогічне явище та мати відповідне теоретичне і практичне обґрунтування сформованості ПКК майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу.

Дослідник може довільно, по-своєму встановлювати кількість «рівнів», беручи за основу їх виділення різні критерії і наповнюючи кожний рівень відповідним змістом. Ураховуючи вищезазначені дослідження та поділяючи думку з А. М. Гуржія, який виокремлює чотири рівні: низький – рецептивно-продуктивний; середній – репродуктивний; достатній – конструктивно-варіативний; високий – творчий [7, с. 11], нами було виділено чотири рівні сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю. Відповідно: а) низький (продуктивний); б) середній (репродуктивний); в) достатній (конструктивний); г) високий (креативний). Рівень сформованості професійної комунікативної компетентності визначаємо як шкалу вимірювання досягнутих майбутніми фахівцями аграрного профілю результатів в оволодінні знаннями, уміннями і їх реальної поведінки в модельованих ситуаціях професійного спілкування.

Отже, дослідження проблеми формування професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу має передбачати розробку чіткої системи вимірювання рівня її сформованості. Відсутність такої системи та відповідного методичного інструментарію стримує педагогів вищої професійної школи в оцінці своєї роботи та об'єктивній диференціації майбутніх фахівців. У зв'язку з цим ми розглянули, проаналізували та визначили критерії, показники та рівні сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалько В. П. О критериях качества подготовки специалистов / В. П. Беспалько // Вестник высшей школы. – 1988. – № 1. – С. 3–9.
2. Беспалько В. П. Программированное обучение / В. П. Беспалько. – М., 1970. – 299 с.
3. Бондар М. М. Розвивальне навчання майбутніх аграрників засобами загальноінженерних дисциплін : монографія / М. М. Бондар. – Ніжин :

- АСПЕКТ – Поліграф, 2007. – 240 с.
4. Бородіна Н. С. Наукові засади професійного засвоєння лінгводидактичної термінології студентами філологічних факультетів : дис. кандидата пед. наук : спец. 13.00.02 / Бородіна Наталія Сергіївна. – Херсон, 2007. – 283 с.
 5. Галузяк В. М. Педагогіка : навчальний посібник / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2007. – 400 с.
 6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
 7. Гуржій А. М. Методологія критеріїв оцінювання / А. М. Гуржій // Освіта України. – 2000. – № 44–45. – 1 листопада. – С. 11.
 8. Кистанова Л. П. Ситуативно-тезаурусний підхід к формированию иноязычной коммуникативной компетентности будущих специалистов туриндустрии : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Л. П. Кистанова. – Майкоп, 2006. – 34 с.
 9. Кистанова Л. П. Формирование иноязычной коммуникативной компетентности будущих специалистов туриндустрии [Электронный ресурс] / Л. П. Кистанова // Научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. – Краснодар : КубГАУ, 2004. – № 05(7). – Режим доступа : <http://www.ej.kubagro.ru/a/viewaut.asp?id=337>
 10. Копіца Є. П. Збагачення словникового запасу учнів гімназії науковою навчально-термінологічною лексикою на міжпредметній основі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / Є. П. Копіца. – Одеса, 2005. – 20 с.
 11. Лернер И. Я. Качества знаний учащихся. Какими они должны быть? / И. Я. Лернер. – М. : Знание, 1978. – 48 с.
 12. Хотомлянский А. Л. Оценка показателей качества обучения студентов в системе управления качеством подготовки специалистов / А. Л. Хотомлянский, Н. Г. Портянко // Проблемы высшей школы. Совершенствование практической подготовки студентов. – К. : Вища школа, 1983. – Вип. 50. – С. 66–70.
 13. Gardner R. C. Attitudes and Motivation in Second / R. C. Gardner, W. E. Lambert // Languages Learning. – Rowley, Mass : Newbury House Publishers, 1984. – P. 47–89.